VII. ANTROPOLOGIJA

Gintautas Česnys

II-IV A. KALNELIŲ ŽMONĖS ANTROPOLOGIJOS POŽIŪRIU

1982-1983 m. archeologiniais sezonais iki šiol kukli pilkapių kultūros žmonių kraniologinė medžiaga pasipildė II-IV a. radiniais iš Kalnelių, Šiaulių raj. (žr. šios knygos p.60-64). Tai 3 vyrų, 2 moterų ir 1 vaiko fragmentiškos kaukolės.

Kalnelių žmonės (1 lent.) pasižymėjo smegeninės masyvumu, ypač dideliu jos ilgiu ir aukščiu, dolichokranija, plačia ir stačia kakta, siauru (1 moters - plačiu) ir aukštu nezeniniu veidu, labai plačiomis ir žemomis (chamekonchinėmis) akiduobėmis, vidutinio pločio ir aukščio (1 moters - plačia ir aukšta) nezorinine nosimi, smarkiai išsišovusia veide (vyrų nosies kampas labai didelis). Nosies šaknis labai išveščjusi (simotinis ir dakrialinis rodikliai didoki). Veidas ortognatinis, jo horizontali profiliuotė griežta, ypač jo viršutinės dalies (ypatingai mažas nazomaliarinis kampas). Taigi, Kalnelių žmonės buvo masyvūs dolicholeptomorfiniai europidai.

Kalnelių vyrų ir moterų serijos iš esmės nesiskiria nuo II-V a. Lietuvos pilkapių kultūros žmonių rinktinės serijos (1 lent.), pavienių neesminių požymių skirtumus galima paaiškinti atsitiktinumu dėl per mažo Kalnelių serijų kaukolių skaičiaus. Tai vieno tipo žmonės. Tas antropologinis tipas I m.e. tūkst. pirmojoje pusėje Lietuvos teritorijoje buvo pagrindinis, jo arealas, dabar turimais duomenimis, plytėjo mažiausiai tarp Šventosios upės rytuose ir Jūros upės vakaruose, greičiausiai nusidriekdamas ir į Latvijos teritoriją (G. Česnys, 1983). Genetiniais ryšiais jis

1 lentelė

Kalnelių ir kitų II-V a. Lietuvos pilkapių kultūros žmonių kaukolių palyginimas

Nr. pagal Martiną	Požymio pavadinimas	Kalneliai		Pilkapių kultūra	
		Vyrai M(N)	Moterys M(N)	Vyrai M(N)	Moterys M(N)
1	Smegeninės ilgis	198,0(2)	181,5(2)	190,8(29)	180,9(15)
8	Smegeninės plotis	141,0(1)	135,5(2)	139,5(28)	132,1(15)
8:1	Smegeninės rodiklis	71,6(1)	74,8(2)	73,2(27)	73,0(15)
9	Mažiausias kaktos plotis	100,0(3)	98,5(2)	97,1(26)	94,8(15)
17	Smegeninės aukštis	145,0(1)	132,0(1)	138,0(21)	131,7(13)
32	Kaktos kampas	82,0(1)	84,5(2)	82,2(4)	83,8(5)
45	Veido plotis	133,5(2)	128,0(1)	132,0(20)	122,2(13)
48	Veido viršaus aukštis	69,3(3)	65,0(2)	70,4(20)	65,4(10)
48:45	Veido viršaus rodiklis	53,5(2)	54,7(1)	54,1(17)	54,3(9)
51	Akiduobės plotis	44,5(3)	41,0(2)	42,2(21)	40,6(12)
52	Akiduobės aukštis	30,0(3)	31,0(2)	31,7(23)	31,6(14)
52:51	Akiduobės rodiklis	67,4(3)	78,5(2)	75,0(21)	77,5(12)
54	Nosies plotis	24,5(3)	26,5(1)	24,6(25)	23,6(14)
55	Nosies aukštis	50,7(3)	53,0(1)	51,1(25)	48,3(14)
54:55	Nosies rodiklis	48,5(3)	50,0(1)	48,2(25)	49,0(14)
72	Veido kampas	93,0(1)	88,0(1)	86,9(8)	85,4(9)
75(1)	Nosies kampas	33,7(3)	21,0(1)	31,2(5)	24,2(5)
DS:DC	Dakrialinis rodiklis	55,4(3)	49,3(1)	60,2(10)	60,2(5)
SS:SC	Simotinis rodiklis	45,1(3)	36,4(1)	49,5(14)	41,4(7)
77	Nazomaliarinis kampas	134,1(3)	135,4(1)	139,3(7)	133,3(9)
∠ zm'	Zigomaksiliarinis kampas	122,5(2)	126,1(1)	125,1(5)	120,6(6)

susijęs su bronzos laikotarpio Pabaltijo žmonėmis, apie kuriuos žinome iš Kivutkalno kapinyno (Latvija) (R. Denisova, 1975).

Gintautas Česnys

I M.E. TŪKSTANTMEČIO VIDURIO LIETUVOS GYVENTOJŲ PALEODEMOGRAFIJOS METMENYS (PLINKAIGALIO KAPINYNAS)

Beveik užbaigus Plinkaigalio kapinyno kasinėjimus, atsirado proga apibendrinti 1977-1983 m. sukauptą antropologinę medžiagą ir žvilgterėti į I tūkst. m.e. vidurio Lietuvos paleodemografinę situaciją, juoba kad toks didelis ir puikiai ištyrinėtas kapynynas labai tinka šiam iki šiol dar neliestam klausimui spręsti.

Paleodemografinei analizei (1 lent.) tiko 334 asmenų duomenys, o tai sudaro 97,9 % visų kapinyne palaidotųjų. Krenta į akis labai didelė mirusių kūdikių (0-1 m.) dalis (24,2 %), tačiau tiems laikams ji nėra per didelė. Apskritai vaikai ir paaugliai (0-20 m.) sudaro beveik pusę (46,7 %) visų palaidotųjų, ir tai byloja apie didelį jų mirtingumą. Nedidelė vyrų persvara (maskulinizacijos indeksas 1,09) taip pat atitinka biologinę realybę.

Sintetinis demografinis rodiklis - vidutinė numatoma gyvenimo trukmė (e_x^o) - reiškia vidutinį metų skaičių, kuris liko išgyventi tam tikrą amžių (x) pasiekusiam individui, kol išmirs visa jo karta. Plinkaigalio gyventojų vidutinė numatoma naujagimių gyvenimo trukmė (e_0^o) buvo labai trumpa - vos 23,05 m., t.y. beveik 6 m. trumpesnė, negu tūkstantmečiu vėliau Lietuvoje (XIV-XVII a.), kai ji siekė 28,84 m. (G. Česnys, V. Urbanavičius, 1978). Šį rodiklį nulemia didelis naujagimių ir kūdikių (iki 1 m.) mirštamumas, kuris iki moderniosios medicinos laikų visada buvo didelis. Suaugusių (dvidešimtmečių) žmonių vidutinė numatoma gyvenimo trukmė